

Pérez García, Pablo, *Fuego, furor y fe. Europa en llamas (1450-1525). Rebeldía y lucha social en Sagunt y el Camp de Morvedre*, València, Tirant Lo Blanch, 2023, 286 p. ISBN 978-84-1183-266-3

Guillermo López Juan

University of Northern British Columbia

L'editorial Tirant Humanidades va publicar en 2023 *Fuego, furor y fe. Europa en llamas (1450-1525). Rebeldía y lucha social en Sagunt y el Camp de Morvedre*, de Pablo Pérez García, catedràtic d'Història Moderna a la Universitat de València. L'obra presenta una notable bicefàlia temàtica: combina un estat de la qüestió sobre les revoltes populars a l'Europa en trànsit entre la baixa edat mitjana i el període modern amb una anàlisi centrada en la realitat ibèrica del mateix període. Els dos primers capítols glossen les principals revoltes europees; a partir del tercer, l'enfocament es desplaça cap a la península. Els corol·laris del llibre són un capítol sobre les Germanies de València, a les quals l'autor ja va dedicar un altre treball en 2017, i el de tancament, sobre el desenvolupament i l'impacte d'aquesta revolta a Sagunt i la seua comarca.

El treball de Pérez es caracteritza, en la primera part, per un domini clar de la bibliografia sobre les revoltes a l'Europa coetània i per una admirable capacitat de síntesi. L'estat de la qüestió recull les principals aportacions acadèmiques sobre el fenomen, procedents no solament de la història moderna (que predomina, per raons òbvies), sinó també de la sociologia empírica i estructuralista i, en menor manera, de la història medieval. La tesi fonamental de Pérez funciona: l'esclat de revoltes populars en el període 1450-1525 s'explica per les tensions generades pel creixent desenvolupament de l'estat no com a entitat fiscal, sinó en el seu desplegament com una estructura que permea totes les àrees de la vida. Aquest procés, unit a un creixent desenvolupament econòmic que també va tindre víctimes i a l'increment de les desigualtats, hauria portat a una fase de rebel·lia política popular.

S'hi aprecia, d'altra banda, l'honestat de l'autor a l'hora de reconèixer que les revoltes del període són el fruit de factors estructurals i de circumstàncies de caràcter local o regional, irreductibles a explicacions mecanicistes centrades ja des del punt vista polític, el social o l'econòmic. La influència de qüestions religioses (corrents de pensament mil·lenarista o escatològic, la vehiculació del descontentament camperol a través del llenguatge religiós) troba l'espai en una historiografia potser dominada per un mecanicisme excessiu, unes vegades cliomètric i d'altres, sociològic. El cas hussita o la revolta dels camperols alemanys, on Thomas Müntzer i les seues prèdiques són inseparables del malestar social, il·lustren aquesta dimensió religiosa del conflicte.

En el capítol següent, Pérez passa a l'acció. A través d'un elenc bibliogràfic formidable, repassa les principals revoltes europees del període: les urbanes, primer; després, les camperoles, dividides entre germàniques i no germàniques per l'estat extraordinàriament sollevantat del camp alemany entre els segles XV i XVI, i, finalment, la guerra dels camperols, que té el seu propi epígraf.

En el capítol tercer, l'autor se centra en la península Ibèrica per a abordar revoltes que tingueren uns orígens tan diversos com el perfil social dels seus líders i participants: la revolta forana mallorquina, protagonitzada pel camperolat de l'illa i anticipada

per disturbis notables anteriors (notablement, l'assalt a la juevia de Palma de 1391); la revolta *irmandinha*, amb centre a Galícia, que va coalitzar en la seua repressió les corones de Castella i Portugal; les guerres dels remences a Catalunya, un conflicte perllongat que, atípicament en el context europeu, es va saldar amb la victòria dels rebels i la supressió de la servitud, en part per la seua instrumentalització per part d'un rei enfrontat a les institucions del principat; la rebel·lió de Las Alpujarras, protagonitzada pels musulmans de Granada en l'epíleg de la conquesta del regne nassarita, i la rebel·lió de les Comunitats de Castella i la Germania de Mallorca, a les quals dedica un espai i una intensitat particulars.

El capítol quart se centra en una revolta a la qual l'autor ha dedicat una atenció particular al llarg de la seua carrera: la Germania de València. Pérez García sintetitza ací el que ja proposa en altres treballs (més extensos o més concrets en els objectius) com a avantsala a la veritable aportació historiogràfica del llibre: el capítol cinqué, sobre l'esclat de la rebel·lió a Sagunt i al Camp de Morvedre. Aquest capítol, que ocupa mig centenar de pàgines, constitueix un exemple cada vegada més rar d'un producte acadèmic en vies de desaparició: l'article o el capítol de llibre extens. Sense assolir l'extensió d'una monografia, hi ha fenòmens o processos que requereixen, per a poder tractar-los, d'una major extensió, ara negada per la tirania dels articles de 10.000 paraules, en els quals l'aparell crític, la citació documental o el desenvolupament narratiu són anatema.

La part de tancament del llibre és, amb diferència, la seua principal aportació historiogràfica. L'autor es desplaça de la síntesi bibliogràfica a l'anàlisi pròpia com a historiador. Les aportacions, que recons-

trueixen la revolta al nivell comarcal (i del mateix Sagunt, d'importància decisiva per a la història del regne), s'observen també en l'abundant aparell crític, que supera les huit-centes notes i en el qual, en els dos últims capítols, apareixen citacions abundants a documentació primària. La prosa de Pérez, solvent i precisa al llarg de l'obra, abandona el telescopi per centrar-se en qüestions que ha dilucidat ell mateix, i ja no a través de fonts secundàries. Així, el que trobem al final no és tan sols la principal aportació original de l'obra, sinó també la més pròxima a l'autor, el centre de les seues passions historiogràfiques.

Clouen el llibre un apèndix utilíssim sobre revoltes i rebel·lions a Europa i, finalment, les notes, que en aquest treball no es troben al peu, ni al final de cada capítol, sinó al terme de l'obra. El treball de Pérez és, sense cap dubte, un producte historiogràfic excel·lent: ben documentat en la part bibliogràfica, producte d'un treball d'anàlisi minuciós en els dos últims capítols, i escrit de manera excel·lent en la integritat. Això en una època en què la fraseologia rutinària dels grans models del llenguatge comença a emergir, a cop de coma més gerundi, o del constant ús d'adversatives, en els treballs de tants altres historiadors. Resulta difícil, però, enquadrar la monografia en un gènere o nínxol específic: meitat síntesi, meitat obra d'anàlisi original, el seu ús és (com el mateix plantejament del llibre) bicèfal: serveix tant per a planificar cursos o classes avançades en història social baixmedieval i moderna, a la qual cosa contribueix un generós aparell de recursos gràfics, com per a actualitzar-se en el camp. Es tracta, en tot cas, d'un treball accessible: massa acadèmic per a considerar-se divulgatiu, però prou expansiu en els objectius i ben escrit per a apel·lar al públic no especialitzat.